

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

(สมพิศ คูศรีพิทักษ์, 2539, หน้า7-8) ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์สามารถแพร่กระจายไปได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็วด้วยพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ จนทำให้โลกปัจจุบันนับวันจะแคบลงเพราะเหตุการณ์และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ สามารถหลั่งไหลกระจายและแพร่ภาพไปได้แทบทุกพื้นที่ของโลกเกือบจะในทันทีที่เหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้น เทคโนโลยีระบบทางด่วนสารสนเทศ (Information Superhighway) หรือเครือข่ายโทรคมนาคมที่มีความเร็วและความจุในการส่งข้อมูลสูง (Broadband Communication Network) ที่เชื่อมต่อครอบคลุมพื้นที่ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง สามารถส่งข้อมูลอักขระ เสียง ตลกดจนภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวที่สามารถโต้ตอบกันได้และกำลังมีการวางแผนจัดสร้างโครงข่ายกันอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก จะยิ่งทำให้โลกแคบลงและมีสภาพไร้พรมแดนมากขึ้น เหตุเกิดที่ในมุมโลกแห่งใดไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม อาจมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของมนุษย์ในมุมอื่น ๆ ของโลกได้เหมือนปฏิกิริยาลูกโซ่ โดยนัยดังกล่าวนี้ความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศของมนุษย์ในยุคไร้พรมแดนนี้จึงมีมากมายมหาศาลจนมีคำกล่าวที่ว่า สารสนเทศคืออำนาจ (Information Is Power) เพราะผู้ที่เข้าถึงสารสนเทศก่อนผู้อื่นย่อมมีโอกาสเป็นผู้นำในการดำเนินการและการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ห้องสมุดเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่จัดเก็บรวบรวมสารสนเทศ และอารยธรรมของมนุษยชาติ ในทุกยุคทุกสมัย นับตั้งแต่ชนชาติซูเมเรียได้คิดประดิษฐ์ตัวอักษรคูนิฟอร์มขึ้นมาในโลกเมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว ระบบและวิธีการจัดเก็บหนังสือและสารสนเทศต่าง ๆ ในห้องสมุดยุคก่อน ๆ ที่จัดจำแนกประเภทหนังสือและให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ผู้ใช้ในระบบที่ทำด้วยมือทั้งหมดนั้น ไม่สามารถตอบสนองความต้องการการใช้สารสนเทศจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งหรือจากห้องสมุดแห่งใดแห่งหนึ่งเพียงแห่งเดียว หรือผู้ใช้ไม่สามารถรอคอยสารสนเทศที่ห้องสมุดจะต้องใช้เวลานานในการค้นหาและรวบรวมให้ได้ ห้องสมุดที่ใช้บัตรรายการเป็นเครื่องมือช่วยค้นหาสารสนเทศในห้องสมุด

ใช้หนังสือบรรณานุกรม และดัชนีวารสารในการรวบรวมสารสนเทศจากแหล่งอื่น ๆ และอาจใช้เวลาอีกเป็นสัปดาห์หรือเป็นเดือนเพื่อรวบรวมตัวสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการให้แก่ผู้ใช้นั้นกำลังจะเป็นอดีต ห้องสมุดมีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นเพราะด้วยทรัพยากรที่จำกัดของห้องสมุด ไม่มีห้องสมุดแห่งใดสามารถมีสารสนเทศทุกอย่างที่ผู้ใช้ต้องการได้ครบถ้วน และเมื่อผนวกกับความต้องการใช้สารสนเทศที่รวดเร็ว รุ่มลึก และหลากหลายของผู้ใช้ห้องสมุด จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) อันได้แก่ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดเก็บค้นหาสารสนเทศและเทคโนโลยีโทรคมนาคมที่ใช้ในการเชื่อมโยงผู้ใช้กับฐานข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อค้นหา เผยแพร่ กระจาย และแลกเปลี่ยนสารสนเทศ หรือใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันในระบบเครือข่ายที่เชื่อมโยงถึงกันได้ทั้งภายในห้องสมุดเอง ภายในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้ทั่วโลก

เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ดังกล่าวนี้ ห้องสมุดจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงระบบการจัดเก็บค้นหาสารสนเทศในห้องสมุดให้เป็นระบบฐานข้อมูลอัตโนมัติที่จัดเก็บสื่อต่าง ๆ ได้ทุกรูปแบบ สามารถเชื่อมโยงการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ของห้องสมุดเข้าด้วยกัน และมีศักยภาพสูงเพียงพอที่จะเชื่อมโยงกับเครือข่ายสารสนเทศในระดับต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อถึงเวลาที่มีการประยุกต์ระบบทางควมข้อมูลกับเครือข่ายห้องสมุด ก็จะแปรรูปห้องสมุดแบบเดิมเป็นห้องสมุดมัลติมีเดีย (Multimedia Library) หรือห้องสมุดเสมือน (Virtual Library) และห้องสมุดวิถีไกลที่จะช่วยแก้ปัญหาห้องสมุดไม่พอหรือหนังสือไม่พอได้ นอกจากนี้ห้องสมุดเสมือนยังสามารถให้บริการจัดนิทรรศการทางศิลปะหรือนิทรรศการอื่น ๆ โดยง่ายอีกด้วย

ห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง เป็นห้องสมุดในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นระบบที่ทำด้วยมือ (Manual) เช่น การสมัครเป็นสมาชิกห้องสมุด จะมีการเก็บข้อมูลของสมาชิกเป็นแฟ้ม ระบบการยืม-คืน ใช้วิธีการยืม-คืนโดยใช้บัตรสมาชิกห้องสมุดร่วมกับบัตรรายการหนังสือ การปรับและลงโทษเป็นการคิดคำนวณค่าปรับโดยใช้เครื่องคิดเลขซึ่งบางครั้งอาจมีการลืมบันทึกค่าปรับลงในสมุดบัญชี หรือแม้กระทั่งระบบการสืบค้นจะทำการสืบค้นโดยการค้นจากบัตรรายการหนังสือและบัตรดัชนีวารสารหรือการสอบถามจากบรรณารักษ์ห้องสมุด ซึ่งนอกจากเกิดความยุ่งยากและล่าช้าแล้วยังเกิดข้อผิดพลาดในการได้ข้อมูลที่ต้องการสืบค้นอีกด้วย

ความต้องการในการลดข้อผิดพลาดดังกล่าวและเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุดและบรรณารักษ์ประจำห้องสมุด จึงได้เกิดการศึกษาสำหรับการพัฒนาระบบการจัดการและการบริการห้องสมุด วิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปางนี้ขึ้นเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูลหนังสือ การเก็บข้อมูลสมาชิก การยืม-คืนหนังสือ การคำนวณและสรุปเงินค่าปรับ

การสืบค้นหนังสือที่มีประสิทธิภาพ และการเก็บสถิติของผู้ที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุดเพื่อเป็นประโยชน์ในการนำเสนอต่อกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเสนอของบประมาณที่เหมาะสมในการพัฒนางานห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อสร้างโปรแกรมการพัฒนาระบบการจัดการและการบริการห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษา ลำปาง พร้อมคู่มือการใช้งาน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ฐานข้อมูลสมาชิกห้องสมุด

1.3.2 ฐานข้อมูลหนังสือ

1.3.3 ฐานข้อมูลการยืม-คืนหนังสือ โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์คือสแกนเนอร์และคอมพิวเตอร์ช่วยงาน

1.3.4 ระบบการสืบค้นข้อมูลหนังสือ โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์

1.3.5 ระบบประมวลผลข้อมูลค่าลงทะเบียนและค่าปรับหากมีการคืนหนังสือเกินกำหนด พร้อมสรุปโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์

1.3.6 ระบบประมวลผลสถิติผู้เข้าใช้บริการห้องสมุดโดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์

1.3.7 การจัดพิมพ์บาร์โค้ดของเลขทะเบียนหนังสือ จะใช้โปรแกรมที่พัฒนาด้วย ไมโครซอฟท์เอกเซล เป็นตัวประยุกต์ใช้งาน

1.3.8 การจัดพิมพ์รายงานข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลหนังสือของห้องสมุด สถิติผู้เข้าใช้บริการห้องสมุด สถิติหนังสือที่มีผู้ใช้บริการยืมมากที่สุด รายงานสรุปค่าปรับของสมาชิก หากมีการคืนหนังสือเกินกำหนด เป็นต้น โดยใช้ระบบคอมพิวเตอร์

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

สุรรัตน์ กองแดง (2542 , หน้า 3) ได้ให้ความหมายคำว่าห้องสมุด(library) คือแหล่งสารนิเทศที่รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศในรูปวัสดุตีพิมพ์ได้แก่ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ จุลสาร กฤตภาคและวัสดุที่ไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์หรือโสตทัศนวัสดุทุกประเภท โดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการและบริหารงานในด้านการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและมีระเบียบ เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกและเกิดประโยชน์สูง

ห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง เป็นห้องสมุดประเภทของห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย(College and University Library or Academic Library) คือเป็นห้องสมุดที่ทางวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์รวมสรรพวิทยาการต่าง ๆ เพื่อให้บริการแก่นิสิต นักศึกษา อาจารย์ ข้าราชการและนักวิจัยได้ใช้ศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวาง เป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บริการของห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง มีการให้บริการดังนี้คือ บริการการอ่าน บริการให้ยืม-คืนหนังสือ บริการเอกสารสารสนเทศ หรือบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า บริการรวบรวมบรรณานุกรม บริการข่าวสารทันสมัย บริการมุมหนังสือของวิทยาลัยฯ บริการสอนและแนะนำการใช้ห้องสมุด บริการจัดทำดัชนีวารสาร

ผู้มีสิทธิในการใช้บริการห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง คือ นักศึกษา ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยฯ และบุคคลภายนอกสามารถเข้ามาใช้บริการห้องสมุดได้ แต่ไม่อนุญาตให้ยืมหนังสือ

ผู้มีสิทธิยืมหนังสือและวัสดุห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง คือ นักศึกษา ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยฯ มีสิทธิทำบัตรสมาชิกห้องสมุดเพื่อนำมาใช้ในการยืมหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของห้องสมุด โดยแสดงหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเพื่อทำบัตรสมาชิกห้องสมุดดังนี้คือ บัตรประจำตัวนักศึกษา บัตรข้าราชการหรือบัตรประจำตัวประชาชน(สำหรับเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยฯ), รูปถ่ายปัจจุบันขนาด 1 นิ้วจำนวน 2 รูป และใบเสร็จรับเงินค่าลงทะเบียนประจำภาค(สำหรับนักศึกษา)

ระเบียบการยืม-คืนหนังสือห้องสมุดวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง มีดังนี้คือ

1. ผู้ยืมหนังสือต้องแสดงบัตรห้องสมุดแก่เจ้าหน้าที่ทุกครั้งที่ยืม และต้องใช้บัตรของตนเอง
2. ผู้ยืมต้องเขียน วันที่ ชื่อ-สกุล เลขที่สมาชิกและชั้น/กลุ่ม ในบัตรห้องสมุด
3. ครู อาจารย์ยืมหนังสือไว้ครอบครองได้ 10 เล่มต่อ 1 ภาคการศึกษา นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ยืมหนังสืออยู่ในครอบครองได้ 3 เล่ม ต่อ 7 วัน
4. กรณีนักศึกษาต้องการยืมหนังสือต่อ ถ้ามีผู้จองหนังสือเล่มนั้นไว้ห้ามยืมต่อแต่ถ้าไม่มีผู้จองให้ยืมหนังสือติดต่อกันได้ 3 ครั้ง และงดให้ยืมหนังสือชื่อเรื่องนั้นเป็นเวลา 1 เดือน

การปรับและลงโทษ หากมีการคืนหนังสือเกินกำหนด ถ้าเป็นหนังสือทั่วไปเสียค่าปรับวันละ 1 บาทต่อเล่ม แต่หากเป็นหนังสือจองเสียค่าปรับชั่วโมงละ 1 บาท ถ้าคิดเป็นวันจะต้องเสียค่าปรับวันละ 10 บาทต่อเล่ม

ระบบการสืบค้นสารนิเทศ คือวิธีการที่ผู้ใช้สามารถค้นและได้รับสารนิเทศที่ต้องการ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นที่ใช้อยู่คือ บัตรรายการหนังสือ และบัตรดัชนีวารสาร โดยบัตรรายการ

หนังสือนั้นจะทำการบันทึกรายการต่าง ๆ ที่สำคัญของหนังสือแต่ละเล่ม ได้แก่ เลขเรียกหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ครั้งที่พิมพ์ เป็นต้น และบัตรรายการจะเรียงอยู่ในลิ้นชักของตู้บัตรรายการตามลำดับอักษรของข้อความบรรทัดแรก ช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นหาหนังสือที่ต้องการได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ส่วนบัตรดัชนีวารสารนั้นเป็นเครื่องมือสืบค้นสำหรับใช้ค้นหาบทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร โดยพิจารณาจัดทำดัชนีวารสารทางวิชาการที่ห้องสมุดบอกรับ